

B I S E R A H A D Ž I H A L I L O V I Ć

Rodjena sam 9. januara 1923. godine u porodici Sulejmana Hadžihalilovića i majke Čelebije, rodjene Filipović. Ahmet Hadžihalilović mi je brat po ocu i majci. Braća po ocu su mi Muhamed, Halil i Asim. Braća Asim (rodjen 1914.) i Halil (rodjen 1915.) su iz braka sa Tehvidom Čejvan), a Muhamed (rodjen 1930.) iz braka sa Zumrom Džumišić.

Otac je bio zemljoposjednik sa imanjem u Po-
brdju iznad džamije Arnaudije. Svoja imanja imao je u Bronza-
nom Majdanu, Pervanu i Krupi na Vrbasu. Kasnije je otvorio špe-
cerajsku radnju u bivšoj ulici kraljice Marije, danas ulici
Josipa-Šoše Mažara, na uglu preko puta Arnaudije, tamo gdje je
danas pekara. Vrlo mršavi prahodi od zemljoradnje usloveli su
očevu preorijentaciju na trgovinu, malu ali dovoljnu da obez-
bjedi sredstva za ishranu brojne porodice.

Pohađjala sam Žensku osnovnu školu, koja se na-
lazila kod Crne kuće u Horozovića kući. Kada je napravljena
nova zgrada škole, danas stara zgrada Osnovne škole "Filip
Macura", pohađjala sam tu mješovitu osnovnu školu, gdje sam za-
vršila drugi razred. Posljednja dva razreda osnovne škole za-
vršila sam u školi kraj hotela "Bosna", u zgradi gdje je da-
nas Upravna škola.

Poslije tri razreda Realne gimnazije u Banjoj
Luci prešla sam u Žensku stručnu školu, koju sam i završila.

Uz brata još kao učenica uključila sam se u
omladinske aktivnosti koje su me postupno uvodile u aktivnost
ženskog pokreta. Družila sam se najviše sa Nevenkom Čurulijom,
Zumrom Čejvan, Ružicom Jekić (djevojkom Ranka Šipke) i Danom
(danas ženom Bajke Vojnovića). Zajedno smo radile u okvirima
omladinskog dijela ženskog pokreta.

Sastanke smo najčešće održavali na mansardi
Djurkovića kuće, na mjestu gdje je danas locirana robna kuća

"Zenit". Bila je to veoma uska kuća na dva sprata. Ostala je pošteđena od bombardovanja u toku rata i od potresa pa su je nazvali "Prkos-kuća" jer je ostala osamljena da strši. Sve do rušenja u njenom prizemlju nalazila se mesarska trgovačka radnja.

Na naše sastanke često je dolazila i drugarica Dušanka Kovačević. Svaki put je bila zadužena neka od djevojaka da u kratkim crtama informiše prisutne o značajnim političkim i drugim događajima. Na svakom našem sastanku davano je zaduženje nekoj od djevojaka da se pripremi za naredni sastanak u smislu praćenja i notiranja događaja o kojima će se članice ženskog pokreta na narednom sastanku informisati. Bio je to veoma podesan oblik idejnopoličkog rada sa ženama i njihovog uključivanja u društveni život.

Masovni oblici rada bili su u organizovanju i održavanju tečajeva za nepismene žene i djevojke i čitalačkih grupa. Istaknuta aktivistkinja ženskog pokreta bila je Vahida Maglajlić. Ona i ja bile smo zadužene za rad sa ženama na Laušu. Zajednički ili pojedinačno održavale smo čitalačke grupe po kućama. Najčešće su se obrađivali članci iz "Ženskog svijeta" sa praktičnim uputama za rad žena u domaćinstvu, a naročito članci koji su afirmisali ženu kao čovjeka. Ovakav rad imao je svoj politički smisao, na čemu je partijska organizacija u Banjoj Luci posebno insistirala.

Ovakav rad zahtijevao je i sredstva, a ona su se iznalazila u oblicima samofinansiranja. Žene i djevojke su izradjivale ručne radove, koji su se na priredbama koristili za tombolu. Sjećam se, tako, jedne zakazane priredbe u Hrvatskom domu "Nada" za koju nije bila predviđena tombola. Pred samu zabavu dogovoreno je da bi je ipak trebalo organizirati. Prikupili smo između sebe predmete za tombolu, predmete iz naših kuća, a drugi dio smo zajedničkim radom pripremili. Kod Vahide Maglajlić smo cijelo veče vezli jednu garnituru stolnjaka sa salvetama. Bile su prisutne: Vahida Maglajlić, Hajka Sarač, Ruža Maglajlić, ja i, čini mi se, Zumra Čejvan. Bilo je to u februaru ili martu 1941. godine.

Brat mi je davao konkretne zadatke za prikupljanje

nje "Crvene pomoći". Meni je to bilo daleko zgodnije nego njemu, a i skopčano sa manjim rizicima. Išla sam u određene kuće koje su davale pomoć, odnosno do ličar^{u koja} se imalo povjerenje. Sjećam se da sam išla u kuće Mirka Jovetića, Mare Kačar, trgovca Ibre Bubrića i drugih.

Od Mirka Jovetića bio je 1941. godine skriven učitelj Milenko, čijeg se prezimena ne sjećam. Za vrijeme hapšenja u junu 1941. godine u zadnji čas su Mirko i Milenko pobjegli kroz prozor. Kada sam došla da ga obavjestim da agenti sa policijom zalaze u kuće i vrše hapšenja u međuvremenu su oni stigli pred njegovu kuću. Ipak je bilo dovoljno vremena da izađu kroz prozor kada su agenti ulazili.

Od izleta "Pelagića" na Plitvicama 1940. godine počela sam se zabavljati sa Feridom Hasanbašićem. Za njega sam se kasnije i udala.

Djelovali smo u ženskom pokretu pod firmom rada u "Fadiletu". Tu je Rade Ličina organizirao pripremanje hora za priredbe, a Osman Karabegović horske recitacije, kako smo zvali recitale. Sa pripremljenim programima, protkanim revolucionarnom sadržinom, nastupali smo, i u Banjoj Luci, i u drugim mjestima. Sa programom sa kojim smo nastupili, naprimjer, u domu "Nade" u Banjoj Luci 1940. godine, neposredno iza toga smo nastupili i u Bosanskom Novom. Vodja puta bio je, čini mi se, Raik Pašalić. Na gostovanju u Bos. Novom bili su: Rade Ličina (rukovodilac hora), Osman Karabegović, Vahida Maglajlić, Majomir Irfan Karabegović (pjevali su solo pjesme), Muša Hasanbašić, a čini mi se Smajo Bišćević i Adem Čalma. Grupa je bila velika i ne bih se svih mogla sjetiti.

Interesovanje građana Bos. Novog bilo je veliko. Organizaciju i pripreme izvršila je napredna omladina Bos. Novog. Mjesna policija bila je na oprezu. Sjećam se da je bila organizirana tombola i da se birala mis večeri.

Sjećam se organiziranja besplatnih instrukcija za djake koji su imali popravne ispite. Godine 1939. i 1940. takve instrukcije održavane su u zgradi medrese pored gradskog mosta na desnoj strani Vrbasa, blizu vile tadašnjeg pravika Seida Buljine, odnosno na mjestu gdje je sada zgrada sa prostorijama Mjesne zajednice "Mejdan".

U medresi kurseve su tada držali Osman Karabegović, Fahret Dedić i moj brat. Možda su neke predmete držali i drugi. Medjutim, grupa nacionalista ljotićeovaca, a medju njima i Džemil Kadenić, odvrćali su djake da ne idu na ovaj kurs. Narocito su naglašavali da se tu djaci neće pripremati za polaganje popravnih ispita, već za komuniste. U tome nisu birali sredstva, a nisu im bile strane ni pretnje. Mnogi su se zbog toga pribojavali da dodju na ove kurseve, ali su mnogi i dolazili.

Udala sam se za Ferida Hasanbašića 19. septembra 1941. godine. Vjenčanje je na poluilegalan način obavljeno kod kadije Maglajlić Muhamed-efendije, kako su ga zvanično zvali. Svjedoci su bili Abduselam Gvoždžar i Smajo Džankić, brat Hasana Džankića. I samo zabavljanje sa Feridom bilo je maltene ilegalno jer se Ferid morao skrivati da ne bude na oku i udaru policijskih organa.

Čim su Njemci došli u Banju Luku iabila uspostavljena ustaška vlast, moj brat Ahmed i Ibro Sarač pobjegli su u selo, mislim kod brata popa Macure, gdje se nalazio, koliko je meni poznato, i Filip. Mislim da tu nije bio Slobodan Macura.

Ostali su jedno desetak dana na selu. Kada su se osvjedočili da nema masovnih hapšenja komunista oni su se povratili, ali ipak zbog sigurnosti i svake eventualnosti nisu dolazili svojim kućama. Boravili su u tzv. "Čejvanovoj pećini" gdje smo im nosili hranu.

Jednog dana poslije napada Njemačke na SSSR, mislim krajem juna 1941. godine, brat Ahmed mi je rekao da mu donesem pumphozne, topli veš, kaput i cigarete. On i Cinkara su se spremili i otišli u šumu. Otišao je na teren iznad Gornjeg Šehera i nije se više vraćao u Banju Luku. Javio se jedno dva puta za svo vrijeme do svoje pogibije 1942. godine.

Negdje u početku 1942. godine došao nam je Husein Osmančević i javio da je prethodno veče Ahmed Hadžihalilović ilegalno prenoćio kod njega. Ahmed mu je ispričao kako su ga progonili četnici i da je u bjegstvu preplivao Vrbas i došao kod njega. Poslije noćenja ponovo je otišao.

Prvih dana januara 1942. godine došao je moj brat Muhamed da me obavijesti da se i ja nalazim u spisku za

hapšenje koji se nalazio kod Ratka Paternostera. Za lica koja su predviđjena za hapšenje doznalo se preko Ismete Demirović. Nisam smjela da ostanem u kući i sklonila sam se kod Ahmeta Ibrišagića preko Vrbasa.

Kada je prema utvrđenom planu trebalo da Ismeta Demirović odvede Ratka Paternostera u šumu, došao je moj muž Ferid da me dovede kući. Računali smo da je opasnost prošla jer je te večeri trebalo da Ratko otvori zatvor i pusti zatvorenike. Sa ovim zatvorenicima trebalo je da i mi odemo u partizane. Međutim, pošto Ratko nije imao vremena da dodje do Crne kuće, jer se zadržao u zgradi i u zatvoru ustaškog redarstva, ostali smo da prenoćimo u kući Nazima Gušića u Stupnici, preko Vrbasa. U ovoj kući smo bili: Feridova majka, ja i dječak Nisko Hasanbašić, sin Feridova brata.

Svakog časa smo očekivali dolazak Ferida, koji je bio dežuran pred Crnom kućom da bi iz zatvora puštene uhapšene odveo u šumu. U neizvjesnosti očekivali smo ga do jutra. Tek u jutro je došao i rekao da je cijela akcija propala i da se moramo vratiti kući.

Na povratku smo sreli Šandora Blekića. Ferid je razgovarao sa Šandorom, koji ga je obavijestio da Ratko nije ni pokušavao da dodje do Crne kuće.

Sva zaduženja koja je u tom periodu i kasnije dobivao moj muž Ferid pretežno sam izvršavala ja. Krećući se u zaru i pod feredžom bila sam u mogućnosti da zadatke izvršavam daleko lakše i efikasnije od Ferida, čije su mogućnosti bile ograničene jer je bio pod prisмотрom policije.

Kod Fadila Bojića dobivali smo meso, koje se kuhalo u privatnim kućama i sa ostalom hranom odnosilo zatvorenicima u Crnoj kući. Dobivali smo spiskove zatvorenika na čija će se imena dostavljati hrana. Bila su to razna imena, od kojih mnoga i nepoznata.

Posebne zadatke sam imala u provjeravanju lica u koje se možemo pouzdati. Ovo je bio posebno složen posao, a i veoma značajan.

10. jula 1974. godine
Banja Luka

(Bisera Hadžihalilović)